

Introduksjon til paneldebatt

Tom Skauge

Sesjon 3: Etikkers plass i profesjonsutdanningen

13.30 Paneldebatt:

Har yrkesetikk en stor nok plass i profesjonsutdanningen ved Høgskolen i Bergen?

Profesjonsutøvere skal være i stand til å lede seg selv (Irgens 2007:17). I motsetning til byråkraten forventer vi at en profesjonsutøver har en viss grad av virkemiddelfrihet. Idealtypisk er *målet* for virksomheten normalt gitt, men den profesjonelle er skolert til å utøve et *faglig skjønn i å velge virkemidler* for å nå målet. Det betydelige handlingsrommet profesjonsutøvere har gjør at vi vektlegger vertikal arbeidsdeling heller enn horisontal arbeidsdeling. Mintzberg (referert i Hernes i Nyhlen og Støkken 2002:40) mener det som er karakteristisk for en profesjon er at yrkesutøverne både tar beslutninger (diagnose) og utfører arbeidet (behandler).

Det er en rekke tradisjoner for å definere en profesjon. Innenfor en trekkteoretisk tradisjon skriver Torstein Eckhoff (1967) at det viktigste kjennetegn er at profesjoner er akademisk utdannet. Med denne minimumsdefinisjonen ser vi et skille mellom fagstudier (engelsk, tysk, filosofi, sosiologi mv.) og profesjonsstudier forstått som studier som utdanner yrkesutøvere til bestemte stillinger (Irgens 2007: 18; Hernes i Nyhlen og Støkken 2002:40). Torgersen (1972) bruker nettopp forholdet mellom utdanning og yrke som kriterium for i hvilken grad et yrke kan kalles en profesjon. På en høyskole kan vi leve godt med en slik definisjon.

Kunnskapsinnholdet for profesjoner varierer, men jeg vil kort foreslå at vi skiller mellom faglig ekspertise, verdi/moral og normer for kollegialitet. Vi forventer at en profesjonell kunnskapsarbeider både skal være faglig sterk, ha evne til refleksjon over handling og i handling (Irgens 2007:40). Vi forventer også at profesjonelle skal ha evne til improvisasjon og innovasjon (smst: 43-44).

I denne sesjonen spør vi: Har yrkesetikk en stor nok plass i profesjonsutdanningen ved Høgskolen i Bergen?

Med utgangspunkt i kunnskap om eget fagfelt – Økonomisk administrativ studieretning studiet – er mitt svar et klart nei. Svært mange studenter er uforberedt på vanskelige etiske dilemma de må ta stilling til i sine nye jobbsituasjoner.

Norge er et land med lite korrupsjon i global målestokk. Men Norge er dårligst på korrupsjonsindeksen i Skandinavia. De siste ukene har en rekke saker om korrupsjon/økonomisk kriminalitet preget avisene: Saken mot sjefen i Nedre Romerike Vannverk, Sagas provisjoner til aktører i Libya, SaS spionasje mot flyselskapet Norwegian, Pyramideselskapet T5PC, Skatteunndragelser med kontoer i Sveits og kontoer på Stortinget, Mangelen på Fair trade-tiltak i kommunene, Murud-saken i Oslo kommunes selskap Undervisningsbygg. Vi husker også Sintefs utbetalinger til Iran, Forskningsfuskk, gjentatte saker om underbetalte polske arbeidere og bonusutbetalinger i Hydro hinsides all fornuft.

Da jeg besøkte Ghana for en del år tilbake fikk vi inn BBC på bilradioen. Toppoppslaget var at Statoilsjefen i Norge var gått av på grunn av korrupsjonsanklager.

I næringslivet er det stor interesse for slike tema: Bedriftenes samfunnsansvar er løftet frem – Corporate Social Responsibility er blitt et sentralt begrep i bedrifter som har og tar samfunnsansvar ¹.

I denne korte introduksjonen til paneldebatt vil jeg begrense meg til å fremsette den påstand at HiB trenger en sterkere tversgående faglig kultur og forpliktelse som understreker at etikk er (livs-) viktig i all profesjonsutdannelse. Kulturen må bli reflektert inn i forelesninger, pensum, eksamen og praksis. I balansen mellom ekspertise og verdibasert yrkesutøvelse må etikken løftes frem. I profesjonsteorien skiller vi gjerne mellom eksternt gitte verdier som begrunner seg selv eller som begrunner seg utenfor profesjonen selv (autoteliske) og verdier som profesjonen selv etablerer (heteroteliske verdier). Autoteliske er verdier som begrunner seg selv som helse og skjønnhet. Jeg vil argumentere for at også verdier som menneskerettigheter og bærekraft bør klassifiseres her. Det er en vanlig oppfatning at profesjoner som retter seg mot autoteliske verdier har høy profesjonsgrad, særlig der som de samtidig primært baserer seg på et vitenskaplig kunnskapsgrunnlag, for eksempel legene (Farnes 2006:44). Betydningen av autoteliske verdier betyr at profesjonsutdanning i sin undervisning og forskning må referere til allmenngyldige verdier. Det er ikke nok med internt definerte mål-middel-relasjoner. Deler av ingeniørutdanningen er for eksempel i dag ikke i overbevisende grad opptatt av bærekraft og miljø selv om det i større å større grad nå er klart at slike spørsmål er ekstensielle for menneskeheten.

HiBs mål må være å sikre at alle som tar eksamen fra HiB har god kunnskap om hva verdibasert profesjonsutøvelse er. HiBs strategi har allerede lagt et normativt grunnlag for en slik satsing. Under overskriften verdigrunnlag heter det:

Arbeidet ved Høgskolen i Bergen skal byggja på sentrale humanistiske verdiar og ha eit lærings- og arbeidsmiljø der studentar og medarbeidarar kjenner seg respekterte og likeverdige, engasjerte i målretta arbeid og frie til å delta i open og kritisk dialog. Berekraftig utvikling og høg etisk standard skal prega utdanning, forskning og forvaltning ved Høgskolen i Bergen.

For å gjøre dette trenger HiB et fokus og en handlingsplan. Jeg utfordrer panelet til å drøfte:

På hvilke områder knyttet til etikk er høgskoleutdanningen svak? Hvilke profesjonsetiske referanser skal vi etablere / bruke for opprustning? Hva bør være elementene i en opprustningsplan?

Inspirert Av Irgens (2007) vil mitt forslag til elementer i en opprustningsplan for etikk være:

- 1) Registrere etikkens og yrkesetikkens plass i de ulike fagene – Omfang, tema, dilemma.
- 2) Gjøre profesjonenes og høgere utdannings egne verdivurderinger (herunder etiske retningslinjer og profesjonelle kodekser) lettere tilgjengelig.
- 3) Forberede et program for verdiavklaring (Åpne kofferten) –
 - a. Er for eksempel bærekraft en nødvendig del av ingeniørutdanningen?

¹ <http://www.csr-oslo.org/Program/Program.htm>

- b. Hvilke dilemma ser fagene mellom politisk lojalitet og faglig uavhengighet – samfunnsoppdraget? Bør vi mer entydig skolere våre studenter i Hirschmanns handlingsalternativ for organisasjonsdeltagelse: Lojalitet, tale og exit.
 - c. Bør diskusjon om bidrag til fellesskapet – f. eks. systemer for refordeling av rikdom inngå som et normativt grunnlag for økadmstudiet?
- 4) Gjennomføre en verdivurdering – en kritisk gjennomgang av verdiene som påvirker oss i sterkeste grad (ER/BØR).
 - 5) Verdiutvikling. Drøfte evt. avvik mellom uttalte verdier og prinsipper og anvendte verdier og prinsipper.
 - 6) Diskursetikk. Drøfte og utvikle prinsipper for transparens og åpenhet. Diskutere dilemma mellom (patentert) hemmelighold åpen kunnskap.

Geir Kaufmann skrev i BT 2. februar 2007 at økonomiutdanningen var farlig: ”Mennesker er ikke fødte egoister, men økonomiutdanningen gjør oss til det”. Alle var ikke enige i denne påstanden, men debatten ved HiB har vært for slapp etter opprøret på NHH.

Litteratur:

Farnes, Hanne 2006: Mellom forankring og forandring. Om kvalitetsledelse i Sykehus. Hovedfagsoppgave, Institutt for planlegging og lokalsamfunnsforskning, Universitetet i Tromsø.

Irgens, Eirik J. 2007: Profesjon og organisasjon : å arbeide som profesjonsutdannet, Bergen: Fagbokforlaget

Nylehn, Børre og Anne Marie Støkken, red 2002: De Profesjonelle: relasjoner, identitet og utdanning. Oslo: Universitetsforlaget

Torgersen, Ulf 1972: Profesjonssosiologi. Trykket i serien Scandinavian university books. Oslo: Universitetsforlaget

Noen linker til nettsider og rapporter om etikk og samfunnsansvar:

Nasjonalt etikknettverk:

<http://www.etikk.no/kalender.php?id=370>

NHO hoveddokument: Bedrift og samfunn

<http://www.nho.no/article.php?articleID=2124&categoryID=94>

CSR i Statoil:

<http://www.prosus.uio.no/publikasjoner/Rapporter/2005-1/rapp1.pdf>

Kulturstudier i CSR:

<http://www.kulturstudier.no/index.php?keyword=CSR>

CSR i Veritas:

http://www.dnv.no/om_oss/csr/index.asp

CSR i Fredskorpset:

http://www.fredskorpset.no/templates/Page_____30818.aspx

Hva betyr CSR?:

<http://www.fafo.no/pub/rapp/10029/index.htm>

Topplederundersøkelse og CRS:

<http://www.argument.no/filer/107.pdf>

Næringsliv og samfunnsansvar:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/tema/Norgesfremme-og-kultursamarbeid/Norges-omdomme/Bedrifters-samfunnsansvar.html?id=446194>

CRS-konferansen i Oslo mars 2007:

<http://www.csr-oslo.org/Program/Program.htm>

CRS Europe

<http://www.csreurope.org/>